

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yirmeyah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

ג הימרי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9113

געזינדיגעט. (לו) וויא קאננסט
 דוא ריך זאָ זעהר ערניעדריג
 גען, דיינען וועג אַבערמאהלס
 צו ענדערן, דיינע דאָפּפּונג
 אויף מצרים ווירד יאָ עבען זאָ
 שייטערן וויא דיא אויף אשור
 געשייטערט איזט. (לי) אויך
 פֿאַן היער ווירסט דוא, דיא
 הענדע איבער דעם קאָפּף צו-
 זאַממענשלאַגענד, ווענציהעי,
 דען דער עוויגע, האָט דיינע
 שטיטצען פֿערוואַרפֿען, אונד
 דוא ווירסט דורך זיא קיין גליק
 דיר ברינגען.

אָמַרְךָ לֹא חָטָאתִי: (לו) מֵהַתּוֹלִי
 מְאֹד לְשָׁנוֹת אֶת־דַּרְכְּךָ גַם
 מִמִּצְרַיִם הַבְּשִׁי כַּאֲשֶׁר בִּשְׁתֵּי
 מֵאֹשׁוּר: (לי) גַם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי
 וַיִּדְוֶךָ עַל־רֵאשֶׁךָ כִּי־מֵאֵם יְהוָה
 בְּמִבְטָחֶיךָ וְלֹא תִצְלִיחִי לָהֶם:
 ג (ל) לֵאמֹר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת־
 אֲשֶׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאֵתּוֹ וְהִיתָה
 לְאִישׁ־אַחֵר הַיָּשׁוּב אֵלֶיָּה עוֹד
 הֲלוֹא חֲנוּף תִּחַנֵּף הָאָרֶץ הַזֹּאת

ג (א) פֿערנער שפּריכט דער
 עוויגע: ווען איין מאָן זייט
 נע פֿרויא פֿערשטעסט, זיא פֿאַן איהם וועגעעהעט, אונד איינעס אַנדערן ווירד, דאַרף
 ער זיא וויעדער צו זיך נעהמען? ווירדע ניכט דער באַדען דאָרויך ענטווייהעט ווערדען?
 אונד

וּאח
 נע פֿרויא פֿערשטעסט, זיא פֿאַן איהם וועגעעהעט, אונד איינעס אַנדערן ווירד, דאַרף
 ער זיא וויעדער צו זיך נעהמען? ווירדע ניכט דער באַדען דאָרויך ענטווייהעט ווערדען?
 אונד

ר ש י

(לו) חזלי. לשון זלזול לשנות את דרכך לעזוב אותי ולסמוך על מזרי' לעזרה בימי יהויקים ולדקוהו
 (לקמן ל"ז): לשנות. לשון שינוי: כאשר בושת מאשור. ססמוך אהו עליו ויכר לו ולא סזקו
 כמה שנאמר בדברי הימים (ב' כ"ח):
 ג (א) לאמר הן ישלחונו' יש לי לומר שאין עוד את ראוי לי כי כן דרך המשלח את אשתו

ב א ו ר

(לו) חזלי, משרש זיל וענינו זלזול כפירש"י כאן. לשנות, ענינו שינוי וענינו כפילת פעולה
 אחת וכפי שניהם חרגמתי, והכוונה כאשר כתב הרד"ק למה משנה דרכך פעם לאשור ופעם
 למצרים. (לז) ולא הצליחי. ע"ד הוא יכלית לנו (נחמיה ב' כ') כלומר וגם אשה תניח להם
 רעה כמ"ש ולא הוסיף עוד מלך מצרים ללאת מארצו כי לקח מלך בבל וגו' (מלכים ב' כ"ד
 ז'), וזה היה לו בשביל ישראל אשר נחמו לו מס להיות להם לעזר נגד מלכי בבל נמנא בשל
 עוזר וגפיל עזר, ועיין רד"ק.

ג (א) לאמר, חזלי מובן כאן ויהי דבר ה' אלי לאמר, ונאשר העיר נבר החנם המדקדק
 בן זאב בהקדמתו. חנוף תחנף, עיין הרמב"ן בספר במדבר ל"ג שכתב וענין החנופה
 היא הנאמר בקללות זרע רב תוליא השדה ומעט תאסוף ברמים חטע ועבדת ויין לא חשתה
 זיתים יהיו לך ושמן לא תסוך כל ענך ופרי אדמתך יירש הלללל, כי כל חנוכה עשות הפך
 הנראה והנדמה לעינים והוא עונש בארץ בע"א שפיכת דמים וגלוי עריות ע"כ; ויען הואלתי
 לבאר כפי' זה כמה פסוקים מפ' זאת ומאשר ספרי חנ"ך, ראיתי להאריך קלת בבאור כוונת
 הרמב"ן, ואומר אף אם גזר האל לאמר המבול חוק ולא יעבור לאמר: עוד כל ימי הארץ זרע
 וקליר וקור וחום וקיץ וחורף לא ישבותו, נכ"ז חמא' במקום אחר לפי חוק העונש על ע"א
 שפיכת דמים וגלוי עריות ועלר את השמים ולא יהיה מטר (דברים י"א י"ז) ונחתי שמינס
 נברול ואת ארבעם כנחשה (ויקרא כ"ו י"ט) וכוולא נזה, כי אם לא ישמרו בני ישראל את חקם בלאת
 סג' דברים האלה והוא בענין היחס שעבדס וכניעתם חמת מלכות שמים, ובענין יחס השווי עם
 בני אדם הנמלאים אהם, ובענין יחס יקר עכמותם ומותרם על הבהמה, אז גם הוא לא

וְאֵת זְנוּת רַעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי
 נֶאֱמַר יְהוָה: (ג) שְׂאֵי עֵינֶיךָ עַד-
 שָׁפִים וְרְאֵי אִיפֶה לֹא שָׁגַלְתָּ עַל-
 דְּרָכִים יִשְׁבֶּת לָהֶם כְּעַרְבֵי
 בַּמִּדְבָּר וַתַּחְנִיפִי אֶרֶץ בְּזוֹנוֹתֶיךָ
 וּבְרַעְתֶּךָ: (ג) וַיִּמְנְעוּ רַבִּים
 וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמִצַּח אִשָּׁה
 זוֹנָה הָיָה לְךָ מֵאַנְתְּ הַכְּלָם:

אינר הוא, שפר כט דער עווי-
 גע, טרייבסט אונצוכט מיט
 פיעלען בוהלען, אונד וויללסט
 צו מיר צוריקקעהרען? (ג) בליק
 נאך דען האהען, אונד זיעה!
 ווא גאכסט דוא דיך ניכט הין?
 זעלכסט אין דען שטראססען
 הארטעסט דוא איהרער, וויא
 איין אראכער אין דער וויסטע,
 אונד ענטווייהטעסט זא דען
 בארען דורך דינע בוהלערייא
 אונד דורך דינע לאסטער.
 (ג) שאן איזט דער פריהרעגען
 אויסעכליעבען, אויך דער
 שפעטרעגען קאם ניכט, אונד

הלוא שכבת קרי

דאך בעהיעלטעסט דוא דיא פֿרעכע שטירנע איינער בוהלערין אָהנע ערראטהען.
 ניכט

ר ש י

והלכה לה וגו' ואת זנות רעים רבים. עם אהבים רבים ואף על פי כן שובי אלי: ושוב
 אלי. כמו עשות ולשוב אלי אני עוסק בך: (ב) שפיים. יבלי מים: לא שגלת. לשון פלגש: ישנת
 להם. להיות נכונה לקראתם: כערבי. יושב אהלים שהוא תמיד מזוי בחזק במדברות ועל שם
 כך הוא קרוי ערבי שזון בערבה: (ג) ומלקוש. המטר הורד בניסן על המליכו ועל הקשין
 ומלקוש

ב א ו ר

ישאור חוקו המושם בטבע ויזוה על היצבים מהמטיר עליהם מטר ועל האדמה מליחן את יבולה,
 וכמאמר חז"ל אין העולם מחקיים אלא בשביל חורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקיה
 שמים וארץ לא שמתי, וכאשר נאמר למטה (ט' י"א י"ב) על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה'
 על עזבם את תורת וגו', ולזה כוונת חז"ל באמרו בכל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג
 חוץ מע"א גלוי עריות ושפיכות דמים, כי נעשות אחת מהנה ספר ברית יס"א משלשה היחוס'
 הנאמרים אשר בהם לבדם יושלם ההללחה העליונה באדם וקנון האנושי, ויעשה מעשה נבלה
 (איינע זונטערטויטע האנדזונג) ואז ט"ב לו האמת מקיומו, כי הללח נשחזו קידמח להללח נוכח,
 והבן זה כי זה כלל גדול בתורת משה, ועל הפרת ברית זה מישראל ועל חליפת והעברת החוק
 אשר שם ה' בשמים ובארץ נוסף לרעתי (בנראה מכיונת הרמב"ן) שם חנף ויתורגם יפה במלת
 ענטווייהען שהוראתו ג"כ הסרת דבר מחוק המיועד לו, וכן יאמר חנף בלשון ארמי ובלשון
 כושי על כל המפיר ברית ה' וחוקותיו, ועיין בש' המלין להחכם געזענוס, וזה יובן היטב
 המקרא ביטעי' (כ"ד ה') והארץ חנפה תחת יושביה כי עברו תורות חלפו חוק הפרו ברית, ר"ל
 כאשר המה עברו תורות חלפו חוק והפרו ברית, והן הנה שלשה אלה הנזכרים כאשר יראה
 המנין, כן חנפה הארץ תחתם ועברה גם היא על חוקה, וע"ז אחר פה חנף חנוף כל העושה
 זאת יהיה גורם שתחזיק הארץ ותעבור על חוקה המושם בה, ומה מאד נמללו לפ"ז הדברים
 הנאים במקרא ג' וימנעו רבבים ומלקוש לא היה וגו' כלומר הזמים כנר עברו חקם וחנפו
 בעבורך וככ"ז מלח אשה זונה היה לך ולא שנת ממעריך הרעים עד אשר תחניפי גם הארץ.
 ובארתי בזה עור פסוקים הרבה במקרא רק אין רלוני להאריך יותר. (ב) ותחניפי, בבנין
 הפעיל כלומר בצעריך הרעים נרמת שתחנף הארץ בודאי כי את זנית ושגלת על דרכים, ולעיל
 אמר הלך חנוף תחנף בבנין קל כי אם ישוב אליה עדיין לא זנה, רק הוא דבר אפשר שיתלבו
 נשותיהן איש באשת חברו ויכתבו להן ספר כריתנת בערב, ובנקר היא שנה וירבה זנות כאשר
 כח

(ד) הֲלוֹא מֵעַתָּה קָרָאתִי לִי אָבִי
 אֲלוֹף נְעָרֵי אֶתָּה: (ה) הִינְטוֹר
 לְעוֹלָם אִם-יִשְׁמַר לְנֹצַח הַנְּהַר
 דְּבַרְתִּי וּתְעַשִּׂי הַרְעוֹת וְהוֹכֵל:
 (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בְּיָמַי יֵאֱשִׁיחֻ
 הַמֶּלֶךְ הַרְאִיתִי אֲשֶׁר עָשִׂיתָ מִשְׁבַּח
 יִשְׂרָאֵל הַלֶּכֶה הִיא עַל-כָּל-הָרִג
 גְּבוּהַ וְאֵל-תַּחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן וְתוֹנֵי-
 עֵשׂ: (ז) וַאֲמַר אַחֲרַי עָשִׂיתָ אֶת-
 כָּר-אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא-שָׁבַח
 וְתִרְאֶה בַגּוֹדֶה אַחֻתָּה יְהוּדָה:

(ד) ניכט וואָהר? אויך יעטצט
 רופסט דוא צו מיר: מיין פֿאַ-
 טער! דוא בוזט דער הערר
 מיינער יוגענדיאָהרע. (ה) וואָלל-
 טע ער עוויג גראָלל נאַכטראַ-
 גען איהוּאיממערדאָר בעוואָה-
 רען? אונד דאָך קוים האַסט
 דוא עס געשפראַכען, זאָ פֿער-
 איבסט דוא וויעדער באַז-
 הייטען, אונד פֿיהרסט מיט
 אַנשטרענגונג זיא אוים.
 (ו) איינסט, שפראַך דער עווי-
 גע צו מיר, אין דען צייטען דעס
 קעניגס יאשיהו: האַסט דוא
 געזעהען, וואָס דיא אַכטריג-
 ניגע ישראֵל טהאַט? זיא
 שווייפֿטע אויף יעדעס האָ-
 הען בערגע, אונטער יעדעס
 גרינען בוימע הערום, אונד

ימיר יי. יתיר יי. ותרוא קריי. וארא
 טריעב אונצוֹכט דא. (ז) אויך ערמאָהנטע, נאָכרעם זיא אַללעס דיעזעס פֿעראיבטע: קעה-
 רע צוריק צו מיר! אַבער זיא קעהרטע ניכט צוריק; דיעזעס זאָה איהרע טרילאָזע שווע-

ר ש י

ומלקוּש טרדי"א בלע"ז: (ד) הלא מעתה. הלאוי שנת מרעתך וקראת לי אבני ואס תעשי כן
 הינטור לך אדוניך לעולם את אשר חטאת לו אם ישמור לנכח לא ישמור: (ה) הנה דברת.
 צפיד לא נכח עוד אליך ואותה הרעה תעשי ולא תתני לב לשונ: ותוכל. ונכחת למרוד:
 (ו) משונה. נכחת ומונחת בימי יאשיה המלך בשלווני להחזיר עשרת השבטים הנאית אשר עשתה
 משונה ישראל השונבה אנווייא"ה בלע"ז: ישראל. עשרת השבטים: הולכה היא. בעודה על אדמתה
 קודם שגלתה בימי חזקיה עם הוצע נן אלה (הולכה הייתה) הולכה על כל הר גבוה: ותוני
 שם. לע"א. ותוני כמו ותון י"ד יתירה: (ז) ואומ'. ע"י נביאי עמוס יהישע נן בארי ושאר נביאים
 אלי תשוב: ותרא בגודה אחותה יהודה. כל זה. בגודה קשה משונה ישראל שהם ראשוני

ב א ר

כתב הרמב"ן (דברים כ"ד ב'). (ד) הלא פעחה, כלומר הלא עתה בעת לרחק אחרי שראית
 מניעת המטר תקרא אלי ותניר כחי וגבורתי ובכ"ל לא שנת מרעתך. (ה) הנה דברת, ר"ל מירי
 דברך כן תעשי הרעות. ותוכל, כמו כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל כלומר בכל
 כחך ואומץ לבך כאשר היתה לאל ידך וכפירש"י. (ו) משונה ישראל, לדעתי נקרא ישראל
 משונה, כי המה לא עזבו את ה' מנפשו ורלונום רק המלכים התעו לנס כמ"ש ויתן את ישראל
 בגלל חטאת ירבעם (מלכים א' י"ד ט"ז) וכן באחאב ואיזבל וכן בולס, ומשנה מה הוא כמו משונה
 כלומר נעשו שונבים על ידי אחרים; אבל יהודה סר מעלמו כמ"ש (שם כ"ז) ויעש יהודה הרע
 בעיניה' ויקראו אותו וגו' אף אם היה להם מלכים טובים כי אשיהו ולכן נקרא בגדה שנוגדת
 ועוזבת מעלמה, וע"ז אמר למטה בפסוק י"א לדקה משונה ישראל מבוגדה יהודה. ותוני, היו"ד
 במקום ה"א למ"ד הפעל והוא כמו ותונה (רד"ק), ואולי היא במקום תון והיו"ד גוססת כמו
 למדתי (לעיל ב' ל"ב) וכן רבים בספר הזה, ועיין מ"ש ידידי החכם מו"ה וואלף מאיר בניאורו
 על ספר יהושע (ב' ד'). (ז) ותרא, פירוש ותרא כי אני עוררתי לב משונה ישראל לשונ אלי
 והיא לא שנה, לכן גם אחותה בגודה יהודה למדה דרבה ועשתה כן נסתח להעלים הדבר
 בפני, אבל גם אני ראיתי כי על כל וגו'. בגודה אחותה, שם תואר בא נקמ"ץ הני"ת ע"ד

סטער יהודה. (ח) איך אבער זאָה, וויאָוואָהל איך דיא אַבי טרינגינע ישראל, ווייל זיא דיא עהע בראַך, פֿערשטאַסען, אונד איהר דען שידעבריעף געגעבען האַבע, דאַס דעני גאַך איהרע שוועסטער, דיא טרייאַלאַזע יהודה, ניכטס פֿירטענד הינגינג, אונד אויך אונצוכט טריעב; (ט) אונד איהרע בוהלערייא וואַר זאָ פֿעראַכטליך, דאַס זיא, דיא ערדע ענטווייהענד, גלייבזאַם זעלכסט מיט שטיין אונד האַלץ עהע ברוך טריעב. (י) אונד בייא אַללעם דייעועם קעה־טע זיא גאַך ניכט מיט גאַנצעם הערצען צו מיר צוֹ ויק, איהרע טרייאַלאַזע שווע־ כטער יהודה, זאָנדרען מיט

(ח) וַאֲרָא כִּי עַל־כָּל־אֲדוֹת אֲשֶׁר נֹאֲפָה מִשְׁבַּה יִשְׂרָאֵל שְׁלַחֲתִיהָ וְאַתָּן אֶת־סֵפֶר כְּרִיתֲתִיהָ אֵלַיהָ וְלֹא יִרְאֶה בְּגֵדָה יְהוּדָה אַחֻתָּהּ וְתִלְךְ וְתִזֶן גַּם־הִיא: (ט) וְהָיָה מִקֵּל זְנוּתָהּ וְהִחַנְף אֶת־הָאָרֶץ וְהִנָּאֵף אֶת־הָאָבֶן וְאֶת־הָעֵץ: (י) וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי בְּגוֹדָה אַחֻתָּהּ יְהוּדָה בְּכָל־לְבָבָהּ כִּי אָמַר בְּשִׁקָּר נֹאֲם־יְהוָה: (יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צְדָקָה נַפְשָׁה מִשְׁבַּה יִשְׂרָאֵל מִבְּגֵדָה יְהוּדָה: (יב) הֲרַךְ־

וקראח

הי־בלערישעם טרוג! זאָ שפּריכט דער עוויגע. (יא) פֿערנער שפּראַך דער עוויגע צו מיר: דיא אַכטרינגינע ישראל ערשינט גאַך אונשולדיג געגען דיא טרייאַלאַזע יהודה.

דא

ר ש י

לק לקול ולא ראו פורענות ללאוד ממנו ולשוב קרויין משונה. יהודה שראו שגלו אלו ולא לקחו מוסר קרוייה בגודה: (ח) וארא כי על כל אודות וגו'. נקודות טעמי מקרא זה מלמד כי על פי ישראל נקוד זקף מונדל משלחמיה שלחמיה נקוד זקף גדול לעלמוזה פירוש וארא נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משונ' ישראל ומה היתה נקמתי שלחמיה העל פני ולא יראה בוגדה יהודה שראת' בפורענות של שומרון לתת לבה לשונ: (ט) ותנאף את האבן. וטעת עם כלמי אבניא ואעיא ויונאף מרגס מקל זנותה לשון קלות מדקלילא בעינאף טע ויא: (י) וגם בכל זאת, שראו נקלקלה פורענות חבניהם: כי חס בשקר. דורו של יאשוהו מראי' עלמ' שהם לדיקי' והם רשעי' היו זרי' כורו' של ע"א על דלמותיהם מנפניהם חליה על זו וחליה על זו וכשהיו מצערי ע"א בודקי' היה הדלת פתוח ולא היו מניינין בה: (יא) צדקה נפשה משונה ישראל. נקמה ופטרע עלמס מן הדין שלא הי' לה ממי ללאוד: (יב) הלוך וקראח

ב א ו ר

היחיד (רד"ק), ומלת בנדה הנא במקרא ח' לפני יהודה הוא הבינוני מפעל בגד, וכן יבא בבל הפרשה תמיד הבינוני לפני שם עלם פרטי יהודה והתאר (הדיעקטיף) לפני שם אחותה, כי אין דרך הלשון לכרף שם עלם פרטי עם התאר בלי אמלעות שם עכס אחר כמו איש, דבר, וכיוצא בזה כמו ונח איש לדיק וכדומה, ועוד איך יחונר פה שם תחר נקבה עם שם עלם פרטי של זכר, לכן בא הבינוני שדינו כדין שם עלם לפניו ואז שם יהודה הוא רק באור שם זה הראשון (תפפאזיליין) וע"ד זה יבא לנכין הבינוני בתואר נקבה על הכניסה כי הוא נושא המאמר כידוע להמדקקים. (ט) ותחנף את הארץ, פה הוא חנף פועל יולא והוראתו כמו בהשעיל וכן פעל נאף פה הוראתו כמו בהשעיל, כי כל נואף מנאף. (יא) צדקה נפשה משונה ישראל

(יב) דארום געהע הזן, רופע
 דיעזע ווארטע גענען מיטטער-
 נאכט אויף פאלגענדע וויזע
 אויס: קעהרע צוריק, אב-
 טריניגע ישראל! שפריכט דער
 עויגע, איד ווערדע ניכט מעהר
 מינען צארן איבער איך אויס-
 ברעכען לאססען; דען איך בין
 גנעדיג, שפריכט דער עויגע,
 טראגע ניכט עויג גראלל נאך.
 (יג) ערקעננע נור דיין פערגע-
 הען, דאס דוא ווידער דען עויג-
 גען, דיינען גאטט געויגדיגעט,
 דאס דוא אויף אללען זייטען
 אינטער יעדעם גרינען ביימע
 ווענע אנגעלעגט פיר דוא
 פערעדען געטטער, אונד איהר
 מיינער שטימע קיין געהאר
 געגעכען האבט, שפריכט דער
 עויגע. (יד) קעהרעט צוריק,
 אבטריניגע קינדער! שפריכט
 דער עויגע, דען ווען איך איך
 איך פערוואָרפֿען האַבע, ווער-

וּקְרֵאתָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה ר
 צְפוּנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מִשְׁבַּר ה
 יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶפִּיל פְּנֵי
 בְּכֶם כִּי־חֲסִיד אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לֹא
 אֶטּוֹר לְעוֹלָם: (יג) אֲךָ דְּעֵי עֹנֶךָ כִּי
 בְּיְהוָה אֱלֹהֶיךָ פָּשַׁעְתָּ וַתִּפְּוֹרִי
 אֶת־דַּרְכֶיךָ לְזָרִים תַּחַת כָּל־עֵץ
 רַעְנָן וּבְקוֹלִי לֹא־שָׁמַעְתָּם נְאֻם־
 יְהוָה: (יד) שׁוּבוּ בָנִים שׁוּבְכֵם
 נְאֻם־יְהוָה כִּי אֲנִי בְּעַלְתִּי בְּכֶם
 וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר
 וְשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם
 צִיּוֹן: (טו) וְנָתַתִּי לְכֶם רָעִים כָּל־בְּרֵי
 וְרַעוּ אֶתְכֶם דְּעָה וְהִשְׁכִּיר:

והיה

דע איד איך דאך וויעדער אויפֿגעהמען, ווען אויך נור איינען אויס איינער שטארט,
 נור צווייא אויס איינעם שטאממע, אונד איך נאך ציין ברינגען. (טו) דאן גע-
 בע איד איך הירטען נאך מינעם וויללען, דוא איך ווידען אין קעגנטגים אונד
 איינ-

ר ש י

וגו'. הליך כחרגמו אזיל לשון זוי כאן ליווהו לילך ולחזור עשרת השנתי' בימי יאשיהו' כמו שאמר
 למעלה שבימי יאשיהו נאמרה לו נבואה זו וחזרו מקלת מהן בשמונה עשרה ליאשיהו: לפינה.
 אל המקומות שגלו שם לאזור: פני- רוגזי כן תרגם יונתן: (יג) פשעה- מרדת:
 ותפזרו את דרכיך- לשון זנות פיסוק רגלים למשכני אשה: (יד) שוכני- אניוישיי"ר בלע"ז
 ששינכחם דרכם מרוב כל שהייתם בשלוח ועונג כמו שהוא אומר הפורטי' על פי הונל
 (עמוס ז') השותים במזקי יין (שס): כי אנכי בעלתי בכם. וקראתם בשמי שאני אדון לכם
 ואין

ב א ו ר

ישראל, עיין לעיל פסוק ו'. (יב) צפונה, אזור הוא למזרחית לפינות מז"י. אפיל פני,
 לא אתן רשות למשחית לנלות אתכם. (יג) והשורי, כי לא עבדת ע"ז אחת לכדה אלא סורת
 את דרכך לזרים לזה ולזה כמו שאמר כי מספר עריך היו אליהך יהודה (רד"ק). (יד) שוכני
 בנים שיבבים וגו' כי אנכי בעלתי, נראה כשי' השני של הרד"ק בעלתי הוא כמו קלתי לפי שהוא
 קצור עם יחס שבו ועוד הוא אמר למעלה הישוב אליה עוד, ועיין בס' המלין להחכם געועניוס.
 אחר מעיר ושנים ממשפחה, מחלוקת היא במס' סנהדרין (דף ק"א ע"א) ר"ל אמר דבנים
 ככתבם

(טז) וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בְּאֶרֶץ
 בְּיָמִים הַהֵמָּה נֹאמְ-יְהוָה לֹא
 יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְלֹא
 יֵעָלֶה עַל-לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ-בּוֹ וְלֹא
 יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד: (יז) בָּעֵת
 הַהִיא יִקְרְאוּ לִירֹוּשָׁלַם כַּסַּא יְהוָה
 וְנִקְוּוּ אֵלֶיהָ כָּל-הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה

איינויכט. (טז) אונד ווען איהר
 אלסראן אייך פערמעהרט,
 אונד פרויכטבאר ווערדעט, זאָ
 שפריכט דאָך קיינער מעהר:
 „בונדעסלאדע דעם עוויגען!“
 זיא קאממט ניכט מעהר אין
 דען זין, ווירד ניכט מעהר צור
 עראינגערונג, ניכט צור אונ-
 טערזוכונג געברויכט, אונד עס
 ווירד אויך ניכטס מעהר מיט
 איהר אונטערנאָמען. (יז) צור
 זעלבען צייט נענטט מאן אויך

ירושלים דען טהראן דעם עוויגען, אונד אללע פֿעלקער שטרעמען דאן צום נאָמען
 גאָט.

ר ש י

ואין כבודי להניח אתכם ביד אויבני: (טז) לא יאמרו עוד ארון. כי כל בניסחכם תהא קדושה
 ראשכון בה כאילו הוא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו כבר בשילה
 שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי (שמאל א' ד'): (יז) ונקוו. ונקבלו לשון מקוה מים:
 שרירות

ב א ר

בכתבם א"ל ר' יוחנן לא ניחא למרייהו למימר הכי אלא א' מעיר מזכה כל העיר ושנים ממספחה
 מזבין כל המספחה כלה, והרד"ק פי' ואפי' יהודי אחד יהיה לכדו בעיר מערי הגוים משם
 אקחנו, וכן אם יהיה אפי' שנים לנדס באומה אחת משם אקחם ואומה נקראת משפחה, ולפי'
 ר' י קמחי במלת בעלמי אשר הנאמי לעיל נראה יותר סברת רש"ל דברים ככתבן, אבל לפי
 הנתוב למעלה י"ח בימים ההמה ילכו בית ישראל וגו' נראה להשוות שני מאמרים אלה ולאמר
 שמתחלה אמר השם לקחתי א' מעיר ושנים ממספחה דברים ככתבן ואם יהיו להם רועים אשר
 ירעו אותם דעה והשכל, אז ילכו גם הנשארים בזכותם יחדיו וינאפו על הארץ אשר הנחלמי
 לאבותיהם, ואני תרגמתי בענין דמסתמע לתרי אפי. (טז) והיה כי תרבו, ידוע כי הארון
 היה לישראל לאות ברית בין ה' ובניהם מהותו ית"ש ומהשגחתו עליהם כי בכל המלות והחורות
 אשר קבלו ממנו לא היה כח בידי כולם להשיג שנות ה' בקרבם, בלתי אמלעית גשם הנראה
 לחוש, ולכן היה להם הארון הזה לזכרון שמו הגדול, כי הוא הולך לפניהם תמיד לשמרם
 ולהלילם ביד חזקה ובזרוע נטויה, ובהיות הארון בקרבם מלאים לנס ונפשם ללאת למלחמת אויב
 בדכתיב (ש"א ד' ג') נקחה אלינו משלה את ברית ה' ויבא בקרבנו ולפני הארון ללכדו בעונם
 ובחטאם כמו שהיה בעבן שנלכד לפני ארון ה' לדברי חז"ל והוא היה סבה גדולה להחזיקם
 באמונתם ולהשיבם מרוע מעלליהם כמ"ש (ש"א ז' ב') ויהי ביום שנת הארון בקרית ארבע וגו'
 ויגשו כל בית ישראל אחרי ה', כי בראותם בעיניהם יקר ה' וגדולתו מיד שבו גם הדעים
 מדרבם וחזרו למועב, אבל הטובים שבהם לא הולכנו לכ"ו, כי המה ידעו והכירו את שמו הגדול
 מדעתם, לכן שמו מנטחם וכסלם עליו אף אם לא היה הארון בתוכם, כי שמו היה תמיד
 נגד פניהם, וע"ז אמר הנביא כי צעת ההיא אשר יבחר ה' הטובים א' מעיר ושנים ממספחה
 ויתן להם רועים כלנו אז אף אם ירבו ויפרו בארץ לא יהיה אחד בהם אשר ישאל ויטעון
 לאות על מליאות השם והשגחתו כי כלם ידעו ויכירו שמו הגדול בלתי אמלעות דבר, והבן.
 ולא יזכרו בו, קשור הפעל זה עם יחס שבו הוא זר ורחוק כמנ"ך, ולכן נראה לי לפרש מענין
 על יד, כלומר לא יזכרו את שם ה' על ידיו ומלת בו מושגת עלמה ואחרת עמה לא יפקדו
 בו ולא יעשה בו, והכוונה שאז לא יטענו לזכור על ידיו שם ה' ולא יטענו לפקוד בסניו
 שנות העם או לעשות בו מלחמה ודברים אחרים, וכן תרגמתי. (יז) לשם ה', הכוונה לשם
 ה' והסו לירושלים כי ירושלים עלמה תקרא בשם ה' כנאמר למטה ל"ג ט"ז וזה אשר יקרא לה
 ה'

לירושלם ולא ילכו עוד אחרי
 שררות לבם הרע: (יח) בימים
 ההמה ילכו בית יהודה על בית
 ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון
 על הארץ אשר הנחלתי את
 אבותיכם: (יט) ואנכי אמרתי
 איך אשיתך בבנים ואהן לך
 ארץ חמדה נחלת צבי צבאות
 גוים ואמר אבי תקראו לי
 ומאחרי לא תשובו: (כ) אכן
 בגדה אשה מרעהיכן בגדתם בי

גאטטעס נאך ירושלים הין,
 אונד וואנדער עלן ניכט מעהרנאך
 דעם דינקעל איהרעס באוען
 הערצענס. (יח) אין יענען טאג
 גען געהט דאז הויז יהודה צום
 הויזע ישראל הינאיבער, אונד
 ביידע קאממען פֿער איינט אויס
 דעם מיטטערנעכטליכען לאג
 דע אין דאז לאנד צוריק, דאז
 איך אייערן עלטערן איינגעגע
 בען. (יט) דאמאלס דאכטע איך
 דארויף, וויא איך דיך פֿעסט
 שטעללע אונטער דען זאנהען;
 דארום גאב איך דיר איין לאנד
 פֿאלל קאסטבארקייטען אלס
 איין ערבע דער העררליכסטען
 אונטער דען פֿעלקע שאמען,
 אונד וועהטע, דוא זע דעסט

תקראי קרי. תשובי קרי

ביח
 מיך פֿאטער נענען, אונד נייע פֿאן מיר אכוייכען. (כ) אלליין וויא איין ווייב איהרעם לעבע
 רייכען גאטטען טרייאלאז ווירד, זא ווארדעט אויך איהר מיר אונטרייא איהר אבקעממ
 ליגע

ר ש י

שרירות. לשון ראיה כמו אשורנו (במדבר כ"ד): (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם
 יתחברו ויתוספו עליהם להיות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הנחלתי לאבותיכם:
 איך אשיתך בבנים. את עדתי ואומתי בתוך שאר בני מעורבת בין העובדי כוכבי לפיכך
 ציררתי מנה יפה וחתן לך ארץ חמדה: לבי לנאות גויל. לבין כל נאות גוים: (כ) אכן. אבל
 אחס לא עשיתם מחשבותי כי אס כמו אשה שנוגדת מרעה על שאינו יכול להספיק מזונותיהם
 כ

כ א ו ר

ה' לרקנו, וכן בסוף יחזקאל ושם העיר מיוס ה' שמה ע"כ, ואולי הזונה פה שיבאו רק לשם
 ה' אשר ירושלים נסאו ולא לשם אל אחר, ויהיה כאן הלמ"ד של לירושלים לסימן היחס כמו
 חסלה לחנקיק או כמו הכופים לשאול (ש"א י"ד י"ו) ותרגומו: (עם טטרעזען דחן פֿענקער
 הערבייח לור העררויכקייט דעם עוויגען לו ירושלים, דער חין ירושלים טהרזכט); ועוד י"ל שמוכן
 כאן מלת ויאמרו לשם ה' לירושלים, ויהיה תרגומו: (אונד עט טטרעזען פֿענקער הערבייח איט
 דעק חווסרופֿע: נאך ירושלים! לור העררויכקייט דעם עוויגען) והנותר יבחר. (יח) בימים ההמה
 ילכו בית יהודה וגו', עמם יתחברו ויתוספו עליהם להיות ממלכה אחת (רש"י) ולפ"ז תרגמתי.
 על בית ישראל, עם בית ישראל וכן יבאו האנשים על הנשים (רד"ק). (יט) ואנכי אמרתי,
 אז עיני ולבי היו תמיד עליך. איך אשיתך, שרשו שית וטעמו לשון יסוד, ובלשון משנה אכן
 שתי ולמה נקרא שמה אכן שתי שממנה נשאת העולם. צבי צבאות גוים, והוא ישראל כמו
 ציוס ההוא יהו' ה' לעטרת לבי (ישעי' נ"ח ה') ופירש"י ללדיקי' הנשאים, ואמר כן בלשון נופל על לשון,
 כני נאות. (כ) אכן בגדה אשה מרעה, הנוכן בזה כאשר כתב החכם געוועניוס בספר המליך
 שלו שהמ"ס הוא לסמן הבנין כמו ואחות מרעהו (בראשית כ"ו ב') ויהו' כאן בגדה מרעה כמו
 היין כוגד גבר (חנקיק ב' ה') והוא הבינוני מננין הפעיל משרש רעה. ובחר הנביא במלה זאת
 לאמר אף אס ישתדל האיש לעשות בעצם רגוים לאשתו כדי שישאן לפניה ב"ז חיינו שיה
 לה

לינגע ישראל'ים, שפריכט דער
 עוויגע. (כא) האָרד! איינע
 שטיממע ערטאָנט אויף דען
 היגעלן, עם איזט דאָ וויינען
 דער פֿלעהענדען קינדער
 ישראל'ים, ווייל זיא איהרען
 וועג געקריממט, אונד דען עווי-
 גען איהרען גאָטט פֿערגעסען
 האָבען. (כב) אָ! זאָ קאָממעט
 צוריק, איהר אַבטרייניגען קי-
 דער! איך היילע אייערע אַב-
 טרייניגקייט — היער זינד וויר,
 וויר קאָממען וויערער צו דיר,
 דען דוא ביזט דער עוויגע, אונ-
 זער גאָטט. (כג) פֿירוואָהר!
 צום טרוגענור דיענט אויף דען
 היגעלן דיא מאַכט, דאָ גע-
 טיממעל אויף דען בערגען,
 פֿירוואָהר! ביים עוויגען נור,

בֵּית יִשְׂרָאֵל נֶאֱסִי-הוּאָה: (כא) קוֹל
 עַל-שָׁפִיִּים נִשְׁמָע בְּכִי תַחֲנוּנַי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָעוּ אֶת-דַּרְכֶּם
 שָׁכַחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:
 (כב) שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים אַרְפָּה
 מִשׁוֹבְתֵיכֶם הִגְנוּ אֶתְנוּ לָךְ כִּי
 אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: (כג) אֲכַן
 לִשְׁקָר מִגְבְּעוֹת הַמּוֹן הָרִים אֲכַן
 בִּיהוָה אֱרֵהֵנוּ תְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל:
 (כד) וְהַבֶּשֶׂת אֲכָלָה אֶת-יִגִיעַ
 אֲבוֹתֵינוּ מִנְעוּרֵינוּ אֶת-צֵאֲנֵם

ה' נמקיס א' ואח

בייא אונזערעם גאָטטע איזט הייל פֿיר ישראל צו זוכען. (כד) דיעזע שענדליכע אַבנעט-
 טערייא פֿערצעהרטע אונזערער פֿאָטער פֿליים אין אונזערער יוגענד שאָן, איהרע שאַא-
 פֿע

ר ש י

כן בגדתם בי המקסיק לנס כל טוב כך מדרש אנדה: (כא) על שפיים נשמע. קרוב הוא
 להשמע: (כב) הגנו אתנו לך. הנביא מלמדם להתודות ולומר כן הגנו אתנו לך וגו' אכן
 לשקר וגו' והבשת אכלה וגומר נשכנה נשכתינו כל זה לשון חסלה שהנביא מלמדם לומר: אתנו.
 באנו: (כג) אכן לשקר. שמרנו: מגבעות המון הרים. שעבדנו ע"א שם: אכן. באמת: (כד) והבשת.
 ע"א שעסקנו בה כמה דאת אמר וינזרו לבשת (הושע ט') היא אכלה את יגיע אבותינו בעון
 עבודתה היה יגיענו לבז:

ב א ו ר

לה ותנגד בו, וכן הנמשל בישראל וכן תרגמתי, וחז"ל דרשו בענין אחר. (כב) ארפה, כתב
 הרד"ק ח"ל: בתיב בה"א והוא כמו באל"ף ענין רפואה, ואמר ענין רפואה על הסליחה בדרך
 שאלה, ואולי כוונתו אני אהיה לכם לעזר שתרף מכם משונתיכם, וכדברי חז"ל כל הבא לעזר
 מסייעין לו. (כג) מגבעות המון הרים, התשועה שאנו קוינו מגבעות וההמון שהיינו מתקננים
 בהרים הוא לשקר (רד"ק), ולדעתי מלת המון דבק למעלה ולמטה וענינו עושר ונכסים כמו
 והמון רשעים רבים (תהלים ל"ז ע"ז) וענינו ג"כ עם רב כמו קול המון (ישעי' י"ג ד') ומ"ס
 מגבעות הוא תמורת ב' כמו משירי אהודנו תמורת נשירי אהודנו כראב"ע שם [ובזה תפול השגת
 המבאר בויקרא כ"ז י"ז על הראב"ע ע"ג], ועיין להמבאר נס' שמות (ל"ח ה'), ושעורו פה
 לשקר מגבעות המון והמון מהרים כי מלת המון איננו סמוך להרים וכאשר כתב הרד"ק, והכוונה
 ההמון בגבעות וההמון בהרים אך לשקר הוא ואך בה' תשועת ישראל וכאשר תרגמתי. (כד) והבשת,
 הוא ע"ז שהוא דבר המביא להם נזשה וכלימה ע"ד וינזרו לבשת ויהיו שקולים באהנס (הושע
 ט' י') ופירש"י הם היו שקולים כדבר הנאסב מהם וכן פה יאמרו עתה נדב ונכיר כי הוא
 בשת וקלון לנו. אח צאנם ואח בקרם, הן הנה הקרבנות אשר הקריבו והניאו לפניכם וגם
 נניהם וננותיהם אכלה ע"א כמ"ג נמנשה (מ"ב כ"א ג') וישב ויבן את הכנזות אשר אבד חזקיהו
 ויקם

וְאֶת־בְּקָרָם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
 בָּנוֹתֵיהֶם: (כה) גִּשְׁכָּבָה בְּבִשְׁתָּנוּ
 וְתַכְסָּנוּ כָּל־מִתְנוּ כִּי לִי־הוּא
 אֱלֹהֵינוּ חֲטָאנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ
 מִנְעוּרֵינוּ וְעַד־הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא
 שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
 ד (ח) אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמַר־
 יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תִּסָּר
 שְׁקוּצִיךָ מִפְּנֵי וְלֹא תִגּוֹד:
 (ג) וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בְּאֵמֶת
 בְּמִשְׁפַּט וּבְצִדְקָה וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ

פֶּעַ, איהרע רינדער, איהרע
 זאָהנע אונד איהרע טעכטער.
 (כה) דאָהער מיססען אין אונ־
 זערער שמאך וויר ליעגען,
 אונד מיט אייגנער שאַנדע בע־
 דעקט וויין; דען וויר וינדיגען
 דעם עוויגען אינזערם גאַטטע,
 וויר אונד אונזערע עלטערן זייט
 אונזערער יוגענד ביז אויף דען
 הייטיגען טאַג, אונד געהאַר־
 טען נײַט דער שטימע דעם
 עוויגען אונזערעם גאַטטעס.

ד (ח) אָ! דאָס דוא צוריק
 קעהרטעסט, ישראל!
 דאָס דוא צו מיר צוריק
 קעהרטעסט, שפּריכט דער
 עוויגע, דאָס דוא דייעזן
 גרייל אויס מיינעם אַנגעזכאַע

וועגשאַפֿטעסט, אונד נײַט מעהר וואַנקטעסט. (ג) דאָס דוא שוואַרטעסט: „זאָ וואַהר
 דער עוויגע לעבט!“ מיט וואַהרהייט, מיט רעכט אונד ביעדערזיין, דאָס מיט פֿעלקער
 אין

ר ש י

ד (א) אס תשוב ישראל. בתשובה זו אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונה: ואם תסיר.
 שקולך מפני אז לא תגוד ללא תגולה: (ב) ונשבעת חי ה' באמת. נשבעת בשמי
 תשבע באמת ולא כאשר עתה שנחוב בנס (לקמן ה') אס חי ה' יאמרו חנן לשקר ישבעו:
 והתברכו בו גוים. אס תעשי כן אז יתברכו בישראל הגוים כל גוי יאמר לנו תהא כפלוני
 ישראל

ב א ו ר

ויקם מזבחות לבעל וגו' להעביר בנו באש וכן עשו כלם נמ"ש (שס פ' י"ז) וכן אמר ירמי' להלאה
 י"ט ה' ובו אש זמות הבעל ושקף את בניהם באש וגו'. (כה) גשכבה בבשתנו, אונתנו כמו
 אבותינו שהיו כלים בנשחם כן אונתנו אונתנו דרכיהם ואמר גשכבה לפי שהאדם שהוא בלצה גדולה
 ולא ידע מה לעשות יפיל עלמו בשניה ושוכן (רד"ק), ואולי אמר גשכבה ע"ד אחי תלין משוגתי
 (איוב י"ט ד') וכונתו אונתו במעשה אונתו ולא רפינו מהם לפי שלשון לינה נופל ג"כ על
 התמדת וקיום הדבר תמיד, או זמן רב וכן לשון שכינה כאן והכל דרך משל כמו (ישעי' י"ד
 י"ח) תחתך ילע רמה ומכסך תולעה כלומר בכל פנה שאנו פונים אנו מוסתים ומוקפים מנושה
 וכלימה בכל כד.

ד (א) אם תשוב, דברים אלו השיב הש"י לבני ישראל על תחנוניהם למעלה ולדעתי מלת
 אס כאן אינו תנאי רק בא לאמת הדבר כמו אס תשמע לי (תהלים פ"א ט') הלואי
 שתשמעו לי וכאשר נתב הרד"ק בשרשיו ע"ש. ולא חגוד, כלפור נודד ממקומו וסוסע על שתי
 סעיפים (רמ"ח). (ב) ונשבעת, והלואי שתשמע נשם ה' באמת ובלדקה לאשר את החמין
 להליל הגזול מיד עושקי ופת נפש עני ואביון מחוק ממנו, ומביא בזה שלום וברכה בעולם
 ויבירו וידעו כל הגוים כי אלהים אמת ותורתו חמימה והתברכו בו ונשמו יתהללו.